

rodnim pa staroslavenskim cerkvenim, dokler je naposled zmagal. Ločitev je dovršena in sedaj vrlo napreduje narodno slovstvo srbsko.

Njemu nasprot je Evgenij Joannovics, pravoslavni vozočnije cerkve episkop Karlovački (Carlostadiensis), vo Vienné dal na svetlo „Grammatika cerkóvno-slavjanskago jazýka“ (Gram. linguae ecclesiastico-slavicae) l. 1851. 8. 375. Po njej sem namerjal, kakor pravi v „predisloviyu, dragij rod moj sérbskij kú slavénskomu jazyku pribliziti, a i pročije Slavjany evropejskije i vněevropejskije kú vzpriyatiju slavenskago jazyka, jako svoego knižnago . . . pobuditi. Sej bo jazykú cerkovno-slavenskij nésti rossijskij, nésti serbskij, niže bolgárskij, niže česskij, i za sie samoe nezavistno možeti byti vsémú Slavjánomú obščij etc.“ — Schleicher piše o tej slovnici: „Blickt man in dieses buch, so muss man sich wundern, dass es nach den werken eines Kopitar, Vostokov, Miklosich erscheinen konnte (Formenl. der kirchenslaw. Spr. 1852. IX).“

Djaro Daničić (Popović) r. 1825 v Novem Sadu, učenec Miklošičev, v Beligradu profesor, naposled tajnik jugoslavenske akademije v Zagrebu, u. 17. nov. 1882, pokopan v Beligradu na vladne troške. Kar je Vuk pričel, to je Daničić znanstveno utrdil, srbski pravopis in književni jezik srbski, ki mu je tudi hrvatski. Tajnik društva srpske slovesnosti je spisal „Rat za srpski jezik i pravopis l. 1847, Srpska sintaksa, Poslovice 1871, Istorija oblika srpskoga ili hrvatskoga jezika 1874, Osnove l. 1876, Korijeni s riječima od njih postaliem u hrv. ili srpsk. jeziku“ i mnogo jako učenih razprav jezikoslovnih in drugih knjig; izvrstnega akademijskega slovarja pa je dovršil samo I. zvezek. Sostavil je „Rječnik iz književnih starina srpskih“ v treh knjigah l. 1862–64, izdal „Život svetoga Save od Domentijana 1860, Nikoljsko Jevangjelje 1864, Život sv. Simeuna i sv. Sava 1865, Životi srpskih kraljeva i archiepiskopa 1866“ itd., kar mnogotero pojasnuje staroslovenščino (Vid. Starine; Rad LXXVII. 1885).

Stojan Novaković r. 1842 v Šapcu, profesor v Beligradu, naslednik slavnemu Daničiću, je sostavil v Glasniku: Srpska bibliografija 1741—1867; Istorija opšte književnosti srpske, Zakonik Stevana Dušana; Primeri književnosti i jezika staroga i srpsko-slovenskoga l. 1877. 8. XXVII. 593.

J. Živanović spisal na pr. Kratak pregled staroga slovenskoga jezika. Novi Sad 1871. Izvod iz gram. 1873. Stari slovenski jezik. 1872. 8. 12 (Vid. Archiv. IV. 1879).

Dr. Ivan Anton Scopoli.

V spomin stoletnice njegove smrti. Spisal Fran Kochek.

(Dalje.)

Da bi se v tej samoti čutil srečnejšim, oženil se je Scopoli v drugič 5. febr. l. 1758. v Ljubhni z Katarino pl. Franchenfeldt.

Scopoli je s svojimi deli, katera je za svojega bivanja v Idriji napisal in katera bodemopozneje omenili, zaslovel v znanstvenih krogih. Ker je vedno želel Idrijo ostaviti, pa ni dolgo trajalo, da je dobil razne ponudbe. Takó je bil l. 1763. po prizadevanji njegovega prijatelja grofa Firmiana poklican k pasovskemu knezoškofu kot domači zdravnik Ko je l. 1766. umrl slavni rudninoslovec Lehmann, ponudila mu je isto stolico cesarska akademija v Petrogradu. (Glej „Deliciae“, Pars III, p. 81 in 82, kjer ste obe pisni ponatisnjeni). Vender Scopoli ni vsprejel dotičnih ponudeb, ker ni hotel ostaviti Avstje.

Ko je bil pa l. 1767. Nikolaj baron pl. Jacquin na dunajsko vseučilišče poklican, pletila mu je cesarica izpraznjeno profesuro za rudninoslovje in metalurgijo na

rudarski akademiji v Ščavnici (Schemnitz). In Scopoli se je preselil v Ogersko, kjer pa, žal, ni našel zadovoljnosti, kakor se je nadejal. Tù je kmalu izgubil svojo drugo soprogo. Vsled napornega delovanja v kemičnem laboratoriji, ki je bil v nepovoljnih prostorih, je tudi sam obolel. V Ščavnici imel je mnogo raznih opravil kot rudarski svetnik in profesor. Redko kedaj bilo mu je torej možno, baviti se s svojo najljubšo vedo, in še to le v urah, ki so bile počitku namenjene.

V Ščavnici oženil se je Scopoli tretjokrat s Karolino pl. Freyenau iz neke odlične obitelji. Da-si je Scopoli tù v boljših razmerah živel nego v Idriji, želel si je vender mesta, kjer bi se lažje bavil s svojo najljubšo vedo — botaniko. Scopoli je živel užé deset let v Ščavnici, ko je pozvedel, da bode na dunajskem vseučilišči ustanovljena stolica za prirodopis. Scopoli je prosil za-njo zaman, ker je po nasvetu barona pl. Stork bila podeljena Jakobu pl. Well. L. 1776. ponudili so mu stolico kemije in botanike na takrat avstrijskem vseučilišči v Paviji, katero je radostno vsprejel. Ogersko ostavil je 1. septembra istega leta, 15. oktobra dospel je na novo določeni mu kraj in z začetkom sledečega leta je pričel svoja predavanja. Tù je živel do smrti. Vedno pa je neumorno delal kot učitelj in pisatelj kakor v prejšnjih letih. Zlasti se mu je posrečilo v Lombardiji vzbuditi občno zanimanje za prirodopisne težnje. V Paviji je ustanovil botanični vrt, kabinet za rudnine in malaco-zoologično zbirko. Njegova zasluga je tudi, da so v bogatih železnicah v Cavarini začeli vnovič delati.

Žal, da je neumorno delovanje starčku preprečila osoda. Po mnogih, zlasti mikroskopičnih delovanjih oslabil je njegov vid, takó da je leto dni pred smrtjo slepil na desnem očesu. V tretjem delu „Deliciae“ poslovil se je od učenega sveta, ki ga je s ponosom svojega imenoval. Scopoli je umrl 8. maja l. 1788. v 65. letu ovoje starosti, obžalovan od vseh učenih vrstnikov.

O osobnem občevanju Scopolija pripoveduje nam Maironi Daponte to-b: Scopoli je bil strogo kreposten, nenavadno postržljiv, v občevanju zeló ljubeznjiv nož, ki ni poznal ni prevare ni hlinbe. Bil je skromen in brez vsake baharije. Bilo je treba posebnega povoda, da je kaj o sebi spregovoril. Vender je tudi Scopoli nalik drugim učenjakom našel zavist in literarično ljubosumnost. Da bi se zagovarjal, ni se mu zdelo dostojno. In zares mu je v zadnjih letih razno razcepljanje na stranke, v katero je vseučilišče propadlo, zeló ogorčilo njegovo življenje. Ali Scopoli je prenašal vse tioma in nikdar ni tožil o tem. Bili so celó vzgledi, da se je svojim sovražnikom prisrčno zahvaljeval, ako so kako pomoto v njegovih delih, sevé časi na zopern način grajali, a da je to pomoto pri prvi priložnosti popravil.

Na vseučilišči zbiralo se je okoli Scopolija mnogo odličnih mladih mož. Iot najboljše svoje učence imenoval je botanika D. Nocca, ki je bil pozneje njegov naslednik, zoologa J. Volta in J. Tineo, kemika A. Brugnatelli in S. Borda, mineraloga J. Martinenghi, farmacije Marabelli, Mantagazza in Visconti. Njegov sin (rojen 2. avg. 1774 v Ščavnici, umrl l. 1854.) je bil na glasu kot statik.

Scopoli dopisoval je vsem znamenitejšim učenjakom iste dóbe. V njegov zadnji knjigi „Deliciae“ priobčen je imenik njegovih dopisovateljev (123 imen), mej njim mnogo slovečih. Tù omenimo le sledeče: Adanson, Allioni, Arduin, Banks Dolormieu, Fabricius, Gessner, Gleditsch, Gmelin, La Grange, Halle, N. de Jacquin, L. de Jussien, Lapeirouse, Linneaus I, II, Mygind, Seebier, Schaeffer, Schreber itd.

Scopoli je sevé na svojih mnogih izletih nabral dosti prirodnin. Da je imel zbirke, zvemo iz predgovora njegove knjige „Einleitung zur Kenntniss und Gebrauch der Fossilien“ in iz jednega mesta pri Hacquetu. Kam so prišle njegove knjige in birke, ni

znano. V obče se je mislilo, da se hranijo na vseučilišči v Paviji. Vender jih tam ni, kakor je prof. V. Vossu javil njegov dopisatelj dr. R. Pirotta, profesor botanike na rimskem vseučilišči, ki je bil poprej asistent tajnocvetnega laboratorija v Paviji. Najbrž je bilo pri dvakratnem požaru v Idriji marsikaj uničeno. Scopolijevi rokopisi so bili neki posojeni tudi v Jeni. Neko pismo, katero je H. Freyer pisal Tommasiniju l. 1840. in katerega prepis hrani kranjski deželni muzej, pravi o tem. Dotični del pisma glasi se v prevodu takó-le: „Škoda, da je moj rajni oče Scopolijeve rokopise v letih 1809. in 1813. poslal v Jeni, komu? — — — Bil sem še premlad, da bi zamogel to zabraniti. To sem zvedel še-le leta 1827. iz njegovih ust“. — Po Freyerju preskrbljen prepis nima datuma in leži mej pismi, katera je Freyer l. 1840. od Tommasinija prejel ali njemu poslal. — Večna škoda, da so se Scopolijevi spisi takó izgubili. Marsikaj spisov kupili so najbrž bogati zasebniki. Takó piše grof Lev Henckel pl. Donnersmark v spisu „Reise-Bemerkungen botanischen Inhalts“ v „Flora oder botanische Zeitung“ (Regensburg), l. 1820., str. 43, da je v Milanu videl v knjižnici učenega grofa Luigi Castiglione mnogo izbornih botaničnih knjig, mej njimi pa več Scopolijevih rokopisov z risarijami. Od kod jih je dobil in kam so prešli, ni znano.

2. Scopolijevo znanstveno delovanje v Kranjski.

Scopoli prepotoval je Kranjsko deželo za svojega bivanja v Idriji v raznih meréh, da prouči njene prirodoisne odnošaje. Takó je prehodil l. 1755. Idrijski okraj, l. 1756. Ljubljanski okraj, l. 1757. Nanos, l. 1758. Loški, Kranjski okraj, Kokrško dolino in Storžič v Karavankah. Da so bili omenjeni izleti zeló težavni, pač lahko umemo, če pomislimo, da še takrat ni bilo takó dobrih občil nego dandanes. Slušajmo, kaj piše Scopoli v svojih „Deliciae“, Pars III. str. 81 o teh potovanjih: „Sam, spremljan samo po jednom človeku, blodil sem po planinah, spaval v mrzlih nočeh pod milim nebom, živel dneve in dneve ob kruhu in mleku, prišel nad Trstom celó roparjem v roke in nekđaj s Storžca nazajgrede visel sem tri ure v smrtni nevarnosti“.

Leta 1759. preizkal je gozde mej Ljubljano in Ribnico, Grintovec, Kočno, Greben, l. 1760. Planino in Cirčniško jezero, l. 1761. zopet Nanos in hribovje pri Senožečah, Kras in obali Jadranskega morja, l. 1762. Gorenjsko, zlasti Bohinj, l. 1764. Goriško in Devin ob zalivu Jadranskem. Z navédenimi potovanji razkril je botanična bogastva naših divnih krajev ter naše pokrajine predstavil učenemu svetu.

Na navedenih izletih nabral je Scopoli toliko gradiva, da mu je užé l. 1760. bilo možno izdati njegovo epohalno „Flora carniolica“. Knjiga je izišla na Duraji in je posvečena véliki cesarici.

V njej je opisanih 756 fanerogamov in 256 kriptogamov. V naštevanji rastlin sledil je prirodnemu sestavu, kolikor je bil baš razvil. Karakteristika plemen je večjidel po Linnéju, katerega pa ni povsod posnemal. Ako se mu je dozdevalo, da je najdel kaj boljšega, napravil je po svoji misli. Zlasti pri križnicah uvedel je natančnejše znake, ker so mu bila pojedina plemena premalo določno označena. Posamezne vrsti nimajo posebnih imen, nego so s kratkimi popisi in diagnozami označena, kakor je to Linné storil v prvi izdaji „Spiecies Plantarum“. V sinonimiki je segel nazaj do Tourneforta. Kakor je dr. Egger prvi poudarjal,^{*)} postavil je tù Scopoli pleme *Sesleria*, ločeno od *Cynosurus*; šele vrstno ime *coerulea* je od Arduina. — Pri znanih rastlinah je pridedal še slovenska národna imena, pri zdravilnih rastlinah pa kratke zapiske, ki so bili navadno posledki medicinske prakse. Da-si je imela knjiga v primeri z drugimi iste dóbe

^{*)} Verhandlungen des k. k. zoolog.-botan. Vereines in Wien, Bd. I., p. 149.

mного vrlin, ipak je bila nedostatna v tem, da se ni ozirala na planinsko floro, ki znaša velik del deželne vegetacije. V knjigo vrinilo se je tudi mnogo tiskarskih hib, ker je pisatelj živel daleč od tiskarskega kraja. To je tudi Scopoli obžaloval v nekem pismu na Haller-a (*Epistolae eruditorum*, t. IV., p. 316—317). (Dalje prih.)

Poročilo o pošiljativah za „Prvo slovensko stalno učilsko razstavo“ „Pedagogiškega društva“ v Krškem.

(Dalje.)

Ocene.

Geschichte und Sage der österr.-ungar. Monarchie. V treh zvezkih. Spisal Sigmund Berger, nadučitelj v Novi Rožnici na Moravskem. 1886. Samozaložba. Cena vsem trem delom 2 gld. 70 kr.; krasno vezanim 3 gld. — 1 zvezek 1 gld. 20 kr., 2. ali 3. zvezek po 80 kr.

Ta knjiga nam podaje v krajših odstavkih velik zaklad avstrijske zgodovine in pravljice in to na način, ki kaže temeljito pedagogiško znanje pisateljevo. V prvem zvezku nahajamo poleg skupne avstrijske zgodovine tudi posebno zgodovino posamihi dežel. Najbolj nas zanimata sestavka: a) Zgodovina Kranjske. b) Slovenci na Kranjskem in v sosednih deželah. Vender bi želeli tu nekoliko več jednovitosti, doslednosti in vernosti, česar dandanes ni težko doseči, ko se je o Slovencih in njih kulturni zgodovini pisalo tudi v nemščini že precej nepristranski. Napak ne bodem navajal, ker govori knjiga inache tudi o Slovencih pohvalno.

V drugem zvezku nahajamo poleg pripovedi iz avstrijske zgodovine tudi životopise imenitnih mož, mej temi pa vender pogrešamo marsikakega slavnega moža, katerega bi radi videli na primernem mestu.

Tretji zvezek obseza zgodovinske pravljice posameznih dežel, mej temi najdemo n. pr. iz Kranjskega: pravljico o ljubljanskem gradu, o svibenskem prstanu in o divjem lovcu. Temu delu so pridejane lepe pesni, ki se tesno naslanjajo na zgodovinsko tvarino in jo tako oživljajo.

Iz vsega dela veje pravo avstrijsko domoljubje, in učitelj, ki bode na ta način vnel svoje učence, žel bode mnogo uspeha. Zato najbolje priporočamo to delo učiteljem in voditeljem.

G.

Nemški nadučitelj Sigmund Berger v Novi Rožnici na Moravskem je spisal knjigo „**Oesterreichs geschichtliche Jubiläumstage**“ in den Jahren 1882 und 1883, katero je založil Moric Perles na Dunaji, Stadt, Bauernmarkt 11. Pisatelj nam jo je poslal na ogled.

Vsébina prvega dela je: 1. Die Entstehung Österreichs. 2. Das Reich der Babenberger. 3. Das Interregnum in Österreich. 4. Rudolf von Habsburg wird deutscher Kaiser und belehnt seine Söhne mit Österreich, Steiermark, Krain, der windischen Mark und Portenau. 5. Albrecht, der erste habsburgische Herzog in den österreichischen Stammländern. 6. Das österreichische Regentenhaus bis zur Gegenwart. 7. Die 600-jährige Gedenkfeier dieser Belehnung am 27. Dezember 1882. 8. Gedicht: „Belehnung Albrechts mit Österreich, Steiermark, Krain, der windischen Mark und Portenau durch